

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д-Р ИРЕНА ИЛИЕВА

Институт за държавата и правото - Българска академия на науките,

София 1000, ул. „Сердика” № 4, тел. 02 987 49 02

член на научно жури съгласно Заповед № 2711/29.10.2025 г. на проф. д-р Н. Марин –
Ректор на ЮЗУ „Н. Рилски“ за публична защита на дисертационния труд на тема

**„СТАНДАРТИ ЗА ЗАЩИТА НА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА В ПРАКТИКАТА НА
ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
(Някои аспекти, свързани с член 2 от ЕКПЧ)“**

от Вилма Муста

докторант в Югозападния университет „Неофит Рилски“,

под научното ръководство на проф. дн Габриела Белова-Ганева

Научен консултант: ст.н.с. проф. д-р Снежана Ботушарова

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление
3.6 Право, докторска програма „Международно право и международни отношения“

I. Кратки биографични данни

Вилма Муста е родена в гр. Елбасан, Албания. Бакалавър по „Правни науки в публичния сектор“ от Университета „Александър Дзювани“, Елбасан. Магистър е по „Публично право“ от Университета на Тирана от 2020 г.

Била е оператор в "PARR CREDIT" LTD, Тирана. От юни 2018 г. до м. април 2023 г. е адвокат в "Брунес" ООД, Тирана. От м. ноември 2024 г. до сега е специалист в община Тирана – Дирекция „Обществени поръчки“

През м. март 2021 г. е зачислена като редовен докторант по “Международно право и международни отношения“ в Право-историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“.

II. Общо описание на представения дисертационен труд

Представен е дисертационен труд в обем от 191 стандартни страници, включително списък на използваните съкращения, увод, три глави, емпирично изследване от интервюта, заключение, 5 таблици, едно приложение и библиография. Използваната литература включва 131 източника литература на български, английски и албански език, 27 дела съдебна практика, както и релевантни международни източници и албанско законодателство. Посочени са 156 бележки под линия.

Структурно дисертацията е сравнително балансирана с превес на Глава Първа в размер от 56 страници.

Предметът на дисертационния труд е посветен на два аспекта от правото на живот, а именно абортите и евтаназията в контекста на конституционното и законодателно регламентиране в Албания и в сравнителноправен аспект със стандартите на международното право и в частност на ЕКПЧ. Проблемът е дискуссионен и чувствителен за съвременното албанско общество и законодателство. В този смисъл трудът е пионерски и представлява предизвикателство за науката, законодателството и обществото в Албания.

В увода (от 8 с.) докторантката обосновава избора на двата аспекта от правото на живот – абортите и евтаназията, подчертавайки тяхната чувствителност и връзка с личната неприкосновеност и живот. Доколкото абортите за регламентирани в Албания със Закон за абортите, то въпросът за евтаназията е спорен и повдига сериозни правни въпроси. Ясно са формулирани научноизследователските цели и задачи, както и използваната методология.

Основната изследователска теза е, че въпреки че в Албания е осъществено съществено подобряване относно правото на живот, липсват консолидирани институции за осигуряване и прилагане на правната система за правата на човека (с. 14).

Сполучливо сред използваните методи на научно изследване е въведен квалитативния подход чрез полуструктурирани интервюта, които дават информация за мнението на респондентите по въпросите на абортите и евтаназията, както и отразяват етичните им аспекти.

В Глава Първа (в обем от 56 с.) е представена международноправната защита на правото на живот. Първият параграф разглежда философското и историческо развитие на правото на живот. Макар и накратко са разгледани философските основи на правата на човека през призмата на вижданията на философи като Хабермас, Ролс и Тасиулас. Историческият преглед започва с Кодекса на Хамурапи, преминава през китайските философи-последователи на Конфуций, през школата на гръцките стоици, Римското право и др. Изложението следва класическото представяне на развитието на правата на човека през Средновековието (Магна Харта и Английската декларация за правата), мислителите на Просвещението. Открит е първият документ, в който изрично се споменава правото на живот - Декларацията за правата на Вирджиния (1776 г.), както и Декларацията за независимост на САЩ. Накратко е представена закрилата на малцинствата под егидата на Обществото на народите, след което авторката се връща към договорите от Мюнстер и Оснабрюк (1648 г.).

В частта, посветена на философските основи на правата на човека, Вилма Муста представя „ортодоксалната теза“, че те са морални права, както и позитивистките теории. Представянето на различните философски направления и виждания е увлекателно, но доста хетерогенно. Отлично впечатление прави познаването на различните теоретични направления. Високо оценявам направената връзка между правата на човека и въпроса за човешкото достойнство.

Параграфът, посветен на преглед на правото на живот в международното право представя основополагащите разпоредби на Устава на ООН, чл. 3 от Всеобщата декларация за правата на човека, Конвенцията за предотвратяване и наказване на престъплението геноцид, четирите Женевски конвенции от 1949 г., МПГПП, МПИСКП.

В параграфа, озаглавен „Европейска система за правата на човека“ авторката включва Съвета на Европа, ОССЕ и ЕС. Изложението започва с представяне на развитието на правата на човека в първичното право на ЕС с акцент върху Хартата за основните права. След това е разгледана системата под егидата на Света на Европа, с основен фокус върху ЕКПЧ.

Намирам за ключов в тази глава параграф 2.2., посветен на правото на живот съгласно чл. 2 ЕКПЧ и допълнителните протоколи. Вилма Муста разглежда правото на живот в контекста на биоетичните въпроси предмета на изследване в дисертационния труд и въз основа на подбрана съдебна практика на ЕСПЧ. Свободата да се интерпретира кога започва правото на живот е разгледана по делото *Vo v. France*. Посочени са дела, свързани с евтаназията. Обоснован е изводът на докторантката, че Съдът прилага широко свободата на преценка и в двете материи, но това трябва да се съпровожда от процедурни гаранции в националното право, които да осигурят, че защитата на живота е ефективна и не е формална (с. 59 - 60). Формулирани са конкретни изводи какво трябва да направи Албания в посока на съответствие с изискванията на ЕКПЧ и релевантната съдебна практика (с. 60).

Параграфът, озаглавен „Критичната перспектива“ оценявам като приносен на фона на текущите критики от няколко правителства на държави-членки на Съвета на Европа (Дания, Австрия, Чехия, Полша, Италия, Белгия, Латвия, Естония, Литва) по отношение на съдебната практика на ЕСПЧ, изразени в открито писмо от 22 май 2025 г.

Последният параграф, посветен на съдебната практика в Албания по отношение правото на живот анализира правото на живот така, както и уредено в Конституцията на страната. Разгледани са допустимите изключения за отнемане на живот съгласно Наказателния кодекс на Албания, които са съвместими с разпоредбите на чл. 2, ал. 2 ЕКПЧ. Интерес представлява анализа на изпълнението на решенията на ЕСПЧ срещу Албания, включително делото *Rrapo v. Albania*, идентифицираните проблеми и направените препоръки за отстраняването им.

Глава Втора (34 с.) е посветена на правните и етични измерения на аборта в светлината на правото на живот. В нея е направена периодизация: във времето на комунизма (1945 – 1990 г.) и либерализацията след 1990 г.

Дискусията относно правото на живот на човешкия ембрион и кога започва животът не е нова. Законодателните разрешения са като цяло в полза на установения още в Римското право принцип – след раждането на детето. ЕСПЧ оставя решението на въпроса кога започва живота на националното законодателство (case of *Vo v. France*). ЕКПЧ не дефинира момента, в който възниква правото на живот, което има сериозно отражение върху проблема за правото на аборт. Представени са двете виждания: че ембрионът трябва да има правна защита, и че той не е човешко същество. Правото на аборт не е изрично уредено в ЕКПЧ, но се извлича от чл. 8 – правото на жената на физически и физиологически интегритет като ключов аспект на личния живот.

Частта, която се отнася до комунистическия период е интересна с оглед на тогавашната политика на Енвер Ходжа, но авторката открива отражения в консерватизма на албанското общество и в следващия период.

В същата глава е анализирана правната уредба на аборта в Албания. Очертана е следната регламентация: абортът е възможен при поискване до 10-12 седмици на бременността; до 22 седмици по медицински/определени социални причини (изнасилване/кръвосмешение, тежка фетална аномалия, сериозен риск за здравето) чрез (и където е приложимо мултидисциплинарна) комисия от трима лекари; отказът от лекар по съвест е разрешен с насочване. По-голям интерес представлява описаното действително прилагане на законодателството, както и социалните нагласи в албанското общество. Приносен момент е и изследването на доверието в институциите и в здравната система в Албания, заподозрени в корупция, липса на прозрачност и на адекватни условия. Открити са проблеми, свързани с правото на аборт на жени в селски и градски райони, както и аборти, свързани с предпочитане на пола на детето (мъжки).

Параграф 3 е посветен на сравнителен анализ на албанското законодателство за абортите със световните тенденции. Направен е обоснован извод, че законите за абортите в Албания остават сравнително либерални в европейския контекст. Таблица 2 дава пригледност и доказва направените изводи. Вилма Муста извежда и предизвикателствата пред албанската здравна система: липсата на клиники, които да извършват аборти в селските райони, преобладаването на частните клиники и отказите на лекарите да извършват процедурата. Направени са предложения за подобряване на системата за репродуктивно здраве в Албания (с. 110 - 111).

В дисертационния труд е начертана всеобхватна стратегия, съдържаща няколко „стълба“: законодателни промени, институционално засилване и промени в медицинската политика; интеграция на общественото здравеопазване и достъп до контрацептиви; провеждане на кампании за повишаване на обществената осведоменост и правно застъпничество; съдебен надзор и международно съответствие. Счита се, че тази част от дисертацията за високо приносна. (с. 111 – 114). В допълнение е начертана и пътна карта от три етапа: краткосрочен и средносрочен план, както и дългосрочна цел.

Глава Трета (в обем от 39 с.) е посветена на евтаназията. Тя е структурирана в 5 параграфа. Първият разглежда историческите и етични основания за евтаназията. В него Вилма Муста проследява вижданията от Древна Гърция: Сократ Платон и стоиците, от една страна, и Хипократовата школа, влиянието на християнството по отношение на

идеята за евтаназията, промяната в обществения дебат през 19 в. Сполучливо авторката свързва правото на живот с човешкото достойнство и дефинира, че евтаназията оспорва баланса между тези два принципа. Направена е връзка и с проблема за самоубийството. Отбелязана е и ролята на науката и новите технологични методи, които могат да накърнят правото на живот, както и ролята на биоетиката.

Параграфът, посветен на правната уредба в Албания се базира върху анализ на Конвенцията от Овиедо за правата на човека и биомедицината, въведена чрез закон в албанското вътрешно право. Освен нея и закона са анализирани Конституцията, албанския Наказателен кодекс и Наказателно-процесуален кодекс с релевантни разпоредби за защита на пациентите.

Представени са двете концепции: негативно право на смърт – ненамеса на държавата в индивидуалните решения за самоубийство. Позитивно право на смърт – правото на получаване на помощ при прекратяване на живота.

В параграфът относно чл. 2 ЕКПЧ и анализираната съдебна практика на ЕСПЧ (6 дела) В. Муста стига до извода, че ЕСПЧ има нюансиран подход между индивидуалната автономия и задължението на държавата за защита живота. Съдът отбелязва дискрецията на всяка държава да регламентира или не евтаназията, но подчертава необходимостта от надеждни гаранции за защита на уязвимите индивиди и предотвратяване на злоупотреби. ЕСПЧ използва степента на преценка, но същевременно подчертава, че правото да се умре не е част от правото на живот.

В параграф 3 е направен сравнителен анализ на регламентацията на евтаназията по света, както и класификация на видовете евтаназия и асистирано самоубийство. В Албания евтаназията не е регламентирана, но въпросът е дебатиран. Активната евтаназия се квалифицира като убийство. В заключение В. Муста стига до извода, че сега не е времето да се регламентира евтаназията в Албания поради липса на готовност в обществото и медиците (с. 142).

В дисертацията коректно и добросъвестно са представени религиозните, етични и светски, философски и практико-ресурсни аргументи на двете групи: поддръжници за въвеждане и регламентира на евтаназията и противниците. Изложението е подкрепено с пригледна таблица на с. 148 – 150.

Последната част от дисертационния труд представлява представяне на емпиричните данни от 5 полуструктурирани интервюта с респонденти от различни демографски и професионални среди.

Заключението (16 с.) обобщава изводите, направени от авторката в изложението, като те са поставени в контекста на извършваните реформи в Албания след членството в Съвета на Европа и в преговорния процес за присъединяване към ЕС. Практиката на селективните аборти е довела до дисбаланс по пол с превес на мъжете и справедливо е оценена от авторката като дискриминационна по отношение на жените и момичетата. Слабото прилагане на Закона за репродуктивното здраве от 2002 г. позволява селективни аборти въпреки законовата забрана, особено в частните клиники. В. Муста предлага конкретни реформи. Относно евтаназията, авторката изтъква, че тя е незаконна и криминализирана от Наказателния кодекс в Албания. Общественото мнение като цяло е негативно, което се дължи на традиционни ценности и религиозни виждания. Общественият дебат е минимален и няма политическо или институционално движение към

легализирането ѝ. И в тази материя В. Муста предлага диалог за биоетиката, конкретни мерки, кампании и провеждане на научни изследвания.

В Заключението се съдържа много важен каталог от конкретни предложения *de lege ferenda*.

III. Оценка на научните и практически резултати и приноси в дисертацията

Първото несъмнено достойнство на дисертационния труд е избора на темата, която е актуална с оглед на ситуацията на законодателството и практиката в Албания. Предметът на изследване е сполучливо ограничен до два проблема засягащи правото на живот: правото на аборт и евтаназията.

Анализът на връзка между правата на човека и въпроса за човешкото достойнство е сериозен теоретичен принос на докторантката. Задълбочен е анализът на чл. 2 ЕКПЧ във връзка с очертания предмет на изследване. Изследвани са етичните и правни дилеми между правото на живот и личната свобода.

Приносен е параграфът, озаглавен „Критичната перспектива“ в Глава Първа в светлината на „откритото писмо“ от 22 май 2025 г., отправено от правителствата на Дания, Австрия, Чехия, Полша, Италия, Белгия, Латвия, Естония, Литва по отношение на съдебната практика на ЕСПЧ.

Основният теоретичен принос е проучването на двата проблема в светлината на правото на живот чрез интердисциплинарна методология, използвайки историческия, философски, сравнителноправен, статистически и социологически подход, наред с класическия за правната наука телеологичен метод.

Начертана е всеобхватна стратегия, съдържаща няколко „стълба“: законодателни промени, институционално засилване и промени в медицинската политика; интеграция на общественото здравеопазване и достъп до контрацептиви; провеждане на кампании за повишаване на обществената осведоменост и правно застъпничество; съдебен надзор и международно съответствие. Счита тази част от дисертацията за високо приносна. (с. 111 – 114).

Трудът съдържа основно научно-практически приноси, сред които бих открила следните:

- Анализът на действително прилагане на законодателството за абортите в Албания, както и социалните нагласи в албанското общество;
- Направени са предложения за подобряване на системата за репродуктивно здраве в Албания (с. 110 - 111);
- Сравнителен анализ на албанското законодателство за абортите със световните тенденции;
- Приносен момент е и изследването на доверието в институциите и в здравната система в Албания, заподозрени в корупция, липса на прозрачност и на адекватни условия;
- Анализирания съдебна практика и по-специално решенията на ЕСПЧ относно евтаназията;
- Сравнителноправното изследване на евтаназията по света (Глава Трета, §3);

- Многого обосновани изводи, които съм посочила по-горе в становището ми.

Считам, че както съдържанието, така и оформлението на дисертационния труд на докторант Вилма Муста отговарят изцяло на изискванията за присъждане на образователна и научна степен „доктор по Международно право и международни отношения“, посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България. Основната цел, поставена от докторантката е постигната. Считам, че трудът ще е особено полезен за политиците, законодателната власт, съдебната система, здравеопазването и гражданското общество в Албания

Дисертацията свидетелства за задълбочените познания на авторката по изследваните проблеми

За доброто впечатление от труда на В. Муста свидетелстват и трите публикации по темата на дисертационния труд и участието ѝ в международни конференции с доклади.

IV. Критични бележки и препоръки

Имам някои бележки по структурата. Така например в параграфа, посветен на „Европейската система на правата на човека“ липсва кохерентност между изброените организации и изложението в дисертацията. Там е посочена и ОССЕ, но няма изложение, свързано с организацията за сигурност и сътрудничество в Европа.

Не са посочени точните решения от съдебната практика на ЕСПЧ (съгласно правилата за цитиране на самия съд), нито линкове към тях.

Липсва българската специализирана литература по въпроса, като дисертацията на доц. Гургана Гозанска „Международноправен статус на детето. Специфични проблеми, свързани с правния статус на детето“, в която разглежда въпроса за статуса на човешкия ембрион, както и монографията на проф. Мариела Деливерска, която анализира Конвенцията от Овиедо и др.

Бързам да подчертая, че посочените критични бележки не са от съществено значение и не се отразяват на качеството на дисертационното изследване.

V. Заключение

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Р България, на чл. 27 от Правилника за неговото прилагане и на Вътрешните правила за развитие на академичния състав на Югозападния университет „Н. Рилски“, поради което давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА и предлагам убедено Научното жури да даде на Вилма Муста образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Международно право и международни отношения“.**

2.01.2026 г.

Проф. д-р Ирена Илиева

OPINION

by Prof. IRENA ILIEVA, PhD

Institute for the State and Law – Bulgarian Academy of Sciences, Sofia 1000, 4 “Serdika” Str., tel. 02 987 49 02

Member of the academic jury pursuant to Order No. 2711/29.10.2025 of Prof. N. Marin, PhD – Rector of South-West University “Neofit Rilski”, for the public defense of the dissertation titled:

“STANDARDS FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS (Some aspects related to Article 2 of the ECHR)”

by Vilma Musta, PhD student at South-West University “Neofit Rilski”,

under the scientific supervision of Prof. Gabriela Belova-Ganeva, DSc

Scientific consultant: Assoc.Prof. Snezhana Botusharova, PhD

for the award of the educational and scientific degree “Doctor” in professional field 3.6 Law,

doctoral program “International Law and International Relations”.

I. Brief Biographical Data

Vilma Musta was born in the city of Elbasan, Albania. She holds a Bachelor’s degree in Legal Sciences in the Public Sector from “Aleksandër Xhuvani” University, Elbasan. She obtained a Master’s degree in Public Law from the University of Tirana in 2020.

She has worked as an operator at “PARR CREDIT” LTD, Tirana. From June 2018 to April 2023 she was a lawyer at “Brunes” Ltd., Tirana. Since November 2024 she has been a specialist at Tirana Municipality – Directorate of Public Procurement.

In March 2021 she was enrolled as a full-time PhD student in “International Law and International Relations” at the Faculty of Law and History of SWU “Neofit Rilski”.

II. General Description of the Submitted Dissertation

The dissertation consists of 191 standard pages, including a list of abbreviations, introduction, three chapters, an empirical study based on interviews, conclusion, five tables, one appendix, and a bibliography. The literature used includes 131 sources in Bulgarian, English, and Albanian, 27 court cases, as well as relevant international sources and Albanian legislation. A total of 156 footnotes are provided.

Structurally, the dissertation is relatively balanced, with Chapter One being the most extensive at 56 pages.

The dissertation focuses on two aspects of the right to life—abortion and euthanasia—in the context of constitutional and legislative regulation in Albania, examined comparatively with international legal

standards and, in particular, the ECHR. The topic is both sensitive and highly debated in contemporary Albanian society and legislation. In this sense, the work is pioneering and represents a challenge for Albanian legal scholarship, legislation, and society.

In the introduction (8 pages), the PhD candidate justifies the choice of the two aspects of the right to life—abortion and euthanasia—emphasizing their sensitivity and their connection to personal inviolability and life. While abortion is regulated in Albania by the Law on Abortion, the issue of euthanasia remains controversial and raises serious legal questions. The research aims and tasks, as well as the methodology used, are clearly formulated.

The main research thesis is that although Albania has made significant progress regarding the right to life, there is still a lack of consolidated institutions ensuring the implementation of the human rights legal framework (p. 14).

A strong methodological element is the use of a qualitative approach through semi-structured interviews, which provide insight into respondents' views on abortion and euthanasia and reflect their ethical dimensions.

Chapter One (56 pages)

Chapter One presents the international legal protection of the right to life. The first section examines the philosophical and historical development of the right to life. Although briefly, the philosophical foundations of human rights are discussed through the views of Habermas, Rawls, and Tasioulas. The historical overview begins with the Code of Hammurabi, continues through Confucian philosophers, the Greek Stoics, Roman law, and others. The exposition follows the classical narrative of the development of human rights through the Middle Ages (Magna Carta and the English Bill of Rights) and Enlightenment thinkers. The first document explicitly mentioning the right to life—the Virginia Declaration of Rights (1776)—is highlighted, along with the U.S. Declaration of Independence. The protection of minorities under the League of Nations is briefly presented, after which the author returns to the Peace of Münster and Osnabrück (1648).

In the section on the philosophical foundations of human rights, Vilma Musta presents the “orthodox thesis” that human rights are moral rights, as well as positivist theories. The presentation of different philosophical schools is engaging, though somewhat heterogeneous. The author demonstrates excellent familiarity with theoretical approaches. The link between human rights and human dignity is particularly well made.

The section reviewing the right to life in international law presents the fundamental provisions of the UN Charter, Article 3 of the Universal Declaration of Human Rights, the Genocide Convention, the four Geneva Conventions of 1949, the ICCPR, and the ICESCR.

In the section titled “European System for Human Rights,” the author includes the Council of Europe, OSCE, and EU. The exposition begins with the development of human rights in EU primary law, focusing on the Charter of Fundamental Rights. It then examines the system under the Council of Europe, with emphasis on the ECHR.

A key part of this chapter is section 2.2., dedicated to the right to life under Article 2 of the ECHR and its additional protocols. Vilma Musta examines the right to life in the context of the bioethical issues studied in the dissertation, based on selected ECtHR case-law. The freedom to interpret when the right to life

begins is discussed through *Vo v. France*. Cases related to euthanasia are also cited. The PhD candidate convincingly concludes that the Court applies a broad margin of appreciation in both areas, but this must be accompanied by procedural safeguards in national law to ensure that the protection of life is effective and not merely formal (pp. 59–60). Specific recommendations are formulated regarding what Albania must do to comply with ECHR standards and relevant case-law (p. 60).

The section titled “Critical Perspective” is valuable in light of recent criticisms by several Council of Europe member states (Denmark, Austria, Czech Republic, Poland, Italy, Belgium, Latvia, Estonia, Lithuania) regarding ECtHR case-law, expressed in an open letter dated 22 May 2025.

The final section, dedicated to Albanian case-law on the right to life, analyzes the right to life as regulated in the Albanian Constitution. The permissible exceptions to deprivation of life under the Albanian Criminal Code are examined, which are compatible with Article 2(2) of the ECHR. The analysis of the implementation of ECtHR judgments against Albania, including *Rrapo v. Albania*, is of particular interest, along with identified problems and recommendations for addressing them.

Chapter Two (34 pages)

Chapter Two is dedicated to the legal and ethical dimensions of abortion in light of the right to life. It includes a periodization: the communist era (1945–1990) and the liberalization after 1990.

The debate on the right to life of the human embryo and when life begins is not new. Legislative solutions generally follow the principle established in Roman law—that legal protection begins after birth. The ECtHR leaves the determination of when life begins to national legislation (*Vo v. France*). The ECHR does not define the moment when the right to life arises, which significantly affects the issue of abortion.

Two opposing views are presented: that the embryo should have legal protection, and that it is not a human being. The right to abortion is not explicitly regulated in the ECHR, but is derived from Article 8—the woman’s right to physical and physiological integrity as a key aspect of private life.

The section on the communist period is interesting in light of Enver Hoxha’s policies, but the author also identifies lasting conservative attitudes in Albanian society in the subsequent period.

The chapter analyzes the legal framework of abortion in Albania. The regulation is outlined as follows: abortion on request up to 10–12 weeks of pregnancy; up to 22 weeks for medical or specific social reasons (rape/incest, severe fetal anomaly, serious health risk), decided by a (where applicable multidisciplinary) committee of three doctors; conscientious objection is permitted with referral. Of greater interest is the description of the actual implementation of the law and social attitudes in Albanian society. A valuable contribution is the examination of trust in institutions and the health system in Albania, which is suspected of corruption, lack of transparency, and inadequate conditions. Problems are highlighted regarding access to abortion for women in rural and urban areas, as well as sex-selective abortions (preference for male children).

Section 3 provides a comparative analysis of Albanian abortion legislation with global trends. A well-founded conclusion is drawn that Albania’s abortion laws remain relatively liberal in the European context. Table 2 provides clarity and supports the conclusions. Vilma Musta also identifies challenges for the Albanian healthcare system: lack of clinics performing abortions in rural areas, dominance of private clinics, and doctors’ refusals to perform the procedure. Recommendations are made for improving the reproductive health system in Albania (pp. 110–111).

The dissertation outlines a comprehensive strategy consisting of several “pillars”: legislative changes, institutional strengthening and changes in medical policy; integration of public healthcare and access to contraceptives; conducting public awareness campaigns and legal advocacy; judicial oversight and international compliance. I consider this part of the dissertation highly contributory (pp. 111–114).

In addition, a three-stage roadmap is outlined: a short-term and medium-term plan, as well as a long-term goal.

Chapter Three (39 pages) is dedicated to euthanasia. It is structured into five sections.

The first examines the historical and ethical foundations of euthanasia. In it, Vilma Musta traces views from Ancient Greece—Socrates, Plato, and the Stoics on one side, and the Hippocratic school on the other—along with the influence of Christianity on the idea of euthanasia and the shift in public debate during the 19th century. The author successfully links the right to life with human dignity and defines euthanasia as challenging the balance between these two principles. A connection is also made to the issue of suicide. The role of science and new technological methods that may affect the right to life is noted, as well as the role of bioethics.

The section devoted to the legal framework in Albania is based on an analysis of the Oviedo Convention on Human Rights and Biomedicine, incorporated into Albanian domestic law. In addition to the Convention and the relevant law, the Constitution, the Albanian Criminal Code, and the Criminal Procedure Code are analyzed with respect to provisions protecting patients.

Two concepts are presented:

- Negative right to death – non-interference by the state in individual decisions regarding suicide.
- Positive right to death – the right to receive assistance in ending one’s life.

In the section concerning Article 2 of the ECHR and the analyzed ECtHR case-law (six cases),

V. Musta concludes that the ECtHR adopts a nuanced approach between individual autonomy and the state’s obligation to protect life. The Court notes each state’s discretion to regulate or not regulate euthanasia, but emphasizes the need for reliable safeguards to protect vulnerable individuals and prevent abuse. The ECtHR applies the margin of appreciation, while also stressing that the right to die is not part of the right to life.

Section 3 provides a comparative analysis of euthanasia regulation worldwide, as well as a classification of types of euthanasia and assisted suicide. In Albania, euthanasia is not regulated, but the issue is debated. Active euthanasia is classified as homicide. In conclusion, V. Musta finds that now is not the time to regulate euthanasia in Albania due to a lack of readiness among society and medical professionals (p. 142).

The dissertation accurately and conscientiously presents the religious, ethical, secular, philosophical, and practical-resource arguments of both groups: supporters of introducing and regulating euthanasia, and opponents. The exposition is supported by a clear table on pp. 148–150.

The final part of the dissertation presents empirical data from five semi-structured interviews with respondents from different demographic and professional backgrounds.

The Conclusion (16 pages) summarizes the findings made by the author, placing them in the context of reforms undertaken in Albania following its membership in the Council of Europe and during the EU

accession negotiation process. The practice of selective abortions has led to a gender imbalance favoring males, and the author rightly assesses this as discriminatory toward women and girls. Weak implementation of the 2002 Law on Reproductive Health allows selective abortions despite the legal prohibition, especially in private clinics. V. Musta proposes concrete reforms.

Regarding euthanasia, the author emphasizes that it is illegal and criminalized under the Albanian Criminal Code. Public opinion is generally negative, due to traditional values and religious beliefs. Public debate is minimal, and there is no political or institutional movement toward its legalization. In this area as well, V. Musta proposes dialogue on bioethics, concrete measures, campaigns, and scientific research.

The Conclusion contains an important catalogue of specific *de lege ferenda* proposals.

III. Evaluation of the Scientific and Practical Results and Contributions

The first undeniable merit of the dissertation is the choice of topic, which is highly relevant given the state of legislation and practice in Albania. The research subject is successfully limited to two issues affecting the right to life: the right to abortion and euthanasia.

The analysis of the relationship between human rights and human dignity is a significant theoretical contribution by the PhD candidate. The analysis of Article 2 of the ECHR in relation to the defined research subject is thorough. Ethical and legal dilemmas between the right to life and personal freedom are examined.

The section titled “Critical Perspective” in Chapter One is contributory in light of the ‘open letter’ of 22 May 2025, issued by the governments of Denmark, Austria, the Czech Republic, Poland, Italy, Belgium, Latvia, Estonia, and Lithuania regarding ECtHR case-law.

The main theoretical contribution lies in examining the two issues in the light of the right to life through an interdisciplinary methodology, using historical, philosophical, comparative legal, statistical, and sociological approaches, alongside the classical teleological method of legal science.

A comprehensive strategy is outlined, consisting of several ‘pillars’: legislative changes, institutional strengthening and changes in medical policy; integration of public healthcare and access to contraceptives; public awareness campaigns and legal advocacy; judicial oversight and international compliance. I consider this part of the dissertation highly contributory (pp. 111–114).

The dissertation contains primarily scientific-practical contributions, among which I would highlight the following:

- Analysis of the actual implementation of abortion legislation in Albania, as well as social attitudes in Albanian society;
- Proposals for improving the reproductive health system in Albania (pp. 110–111);
- Comparative analysis of Albanian abortion legislation with global trends;
- A contributory examination of trust in institutions and the healthcare system in Albania, suspected of corruption, lack of transparency, and inadequate conditions;

- Analysis of case-law, particularly ECtHR judgments on euthanasia;
- Comparative legal study of euthanasia worldwide (Chapter Three, §3);
- Numerous well-reasoned conclusions, referenced earlier in this opinion.

I believe that both the content and the structure of the dissertation by PhD candidate Vilma Musta fully meet the requirements for awarding the educational and scientific degree “Doctor in

International Law and International Relations,” as specified in the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria. The main goal set by the PhD candidate has been achieved. I consider the work particularly useful for policymakers, the legislature, the judiciary, the healthcare sector, and civil society in Albania.

The dissertation demonstrates the author’s profound knowledge of the issues studied.

The three publications on the dissertation topic and her participation in international conferences with presentations further attest to the quality of her work.

IV. Critical Remarks and Recommendations

I have some remarks regarding the structure. For example, in the section devoted to the “European System of Human Rights,” there is a lack of coherence between the listed organizations and the exposition in the dissertation. The OSCE is mentioned, but no discussion related to the Organization for Security and Co-operation in Europe is provided.

The exact ECtHR judgments (according to the Court’s citation rules) are not specified, nor are links to them.

Bulgarian specialized literature on the topic is missing, such as the dissertation of Assoc. Prof. Gergana Gozanska, “The International Legal Status of the Child: Specific Problems Related to the Legal Status of the Child,” which discusses the status of the human embryo, as well as the monograph by Prof. Mariela Deliverska analyzing the Oviedo Convention, among others.

I hasten to emphasize that these critical remarks are not essential and do not affect the quality of the dissertation research.

V. Conclusion

The dissertation meets the requirements of Art. 6, para. 3 of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, Art. 27 of its Implementing Regulations, and the Internal Rules for the Development of the Academic Staff of South-West University “Neofit Rilski,” and therefore I give a POSITIVE ASSESSMENT and confidently propose that the Academic Jury award Vilma Musta the educational and scientific degree “Doctor” in the scientific specialty “International Law and International Relations.”

02.01.2026

Prof. Irena Ilieva, PhD